

УДК 821.161.2'42:32

Л. І. Стрій,

ст. викладач кафедри прикладної лінгвістики
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова,
Французький бульвар, 24 / 26, м. Одеса, 65058, Україна,
тел.: (048)68-05-62,
1sluda@mail.ru

СТРУКТУРНО-КОМПОЗИЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНАВГУРАЦІЙНОЇ ПРОМОВИ ЯК ЖАНРУ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ

Статтю присвячено виявленню особливостей структури та композиції одного з жанрів політичного дискурсу – інавгураційної промови. Матеріалом для аналізу слугували тексти інавгураційних промов українських президентів Л. Кучми, В. Ющенко, В. Януковича та П. Порошенка. Проаналізовано обов'язкові та факультативні компоненти інавгураційної промови, простежено функціонально-семантичні особливості мовних одиниць в інавгураційній промові.

Ключові слова: політичний дискурс, політична комунікація, ритуальний жанр, інавгураційна промова.

Актуальність статті зумовлена потребою комплексного дослідження жанрових різновидів українського політичного дискурсу. Політичне мовлення переважно висвітлено в аспекті кореляції мовної особистості політика та його „мовного портрету”, тому в центрі уваги перебувають особливості індивідуального публічного мовлення окремих політиків (див. праці Н. Вербич, О. Паршиної, Н. Петлюченко, О. Семенюка, І. Серякової, М. Шульги тощо). Аналіз інавгураційної промови як вербального складника інавгурації президента репрезентовано здебільшого в зарубіжних мовознавчих розвідках (праці О. Бабенкової, О. Пільгун, Ж. Свинцової, А. Чудінова, О. Шейгал та ін.), проте в українському мовознавстві проблеми політичної лінгвістики, зокрема ритуальної політичної комунікації, залишаються поза увагою вчених. Поодинокі наукові статті переважно містять аналіз інавгураційних промов американських та європейських президентів (наприклад, праці О. Семотюка [2]).

Мета нашої статті – виявити особливості структурно-композиційної організації інавгураційних промов українських президентів. **Предмет** дослідження – мовні особливості інавгураційної промови, **об’єкт** – інавгураційна промова як жанр політичного дискурсу.

Інавгураційна промова належить до ритуальних жанрів політичної комунікації, її виголошує новообраний президент держави під час ритуалу інавгурації. О. Й. Шейгал вважає, що відсутність новизни в інавгураційній промові визначає перевагу факту вимови над змістом, тому вона є „не просто мовленнєвою дією, а й дією політичною” [4, с. 247]. Виголошення інавгураційної промови разом з ритуалом інавгурації є обов’язковим етапом процедури вступу президента на посаду, тобто обраний голосування президент стає чинним лише після інавгурації. Інавгураційна промова як жанр ритуального політичного тексту створюється за чіткими правилами, що насамперед регламентують його структурно-композиційну будову. Це стосується наявності в тексті відповідних семантичних блоків, їхнього чергування та поєднання, використання рамкових елементів тощо. О. Пільгун, аналізуючи інавгураційні промови американських президентів, зазначає, що „текст інавгураційної промови характеризується сталою композиційною структурою, що охоплює такі компоненти: клятву президента;

обіцянку гідно виконувати свої обов'язки; звернення до історичного минулого та новизни ситуації; викладення принципів внутрішньої і зовнішньої політики; ідеологічне осмислення актуальних проблем; утвердження великого призначення Америки; звернення до Бога; оптимістичний фінал виступу” [1].

В інавгураційних промовах українських президентів композиційні елементи поділяємо на обов'язкові та факультативні. До обов'язкових насамперед належать рамкові (ініціальні та фінальні) елементи, зокрема етикетні формули привітання та прощання. Привітання в інавгураційній промові є зверненням до аудиторії, якою виступає весь український народ і присутні під час інавгурації, тому апеляція до адресата вказує на те, до кого власне звертається новообраний президент. А поєднання в одному зверненні кількох адресатів потребує певного ранжування – від найважливіших адресатів до менш вагомих для мовця. Так, П. Порошенко вживає лише одну спільну номінацію адресатів: *Дорогі співвітчизники, від Львова до Донецька, від Чернігова до Севастополя!*

Унікаючи звернення за національною чи державною ознакою, мовець поєднує себе з адресатами як такими, що мають спільну Батьківщину, наголошуючи на територіальному чиннику – названо міста, що є маркерами крайніх територіальних меж України на Заході та Сході, на Півночі та Півдні. Більшість українських президентів під час інавгураційної промови також не використовували номінації „український” та „українці”, звертаючись до аудиторії узагальнено. Так, у промові Л. Кучми в 1999 році наявні два звернення, проте обидва схожі між собою. Перше має двочленну структуру: *Шановні співвітчизники! Високоповажні зарубіжні гості!* Спочатку мовець звертається до співвітчизників – громадян України, а потім до запрошених гостей, що визначає його пріоритети вже на рівні рамкових елементів. Удруге Л. Кучма вживає таку саму структурну форму: *Дорогі співвітчизники! Шановне зібрання!*, проте змінює епітет „шановні” на „дорогі”, що маніфестує менший ступінь офіційності промови, а замість звертання до зарубіжних гостей подано узагальнену формулу, яка дає змогу охопити усіх присутніх офіційних осіб. У такий спосіб мовець розмежовує адресатів – співвітчизників, наближаючись до них, і запрошених гостей, дистанціюючись від них. Така форма привітання є достатньо узагальненою, тому охоплює усіх можливих адресатів.

Ініціальним обов'язковим елементом інавгураційної промови вважаємо й подяку політиків тим, хто привів їх до посади президента. Насамперед це загальна подяка народові, наприклад: *Дякую всім і кожному громадянину України, за кого б він не голосував. Моя перемога – це перемога усіх* (В. Ющенко); *Складаю щиру подяку українському народові за активність і державницький підхід на виборах, за розуміння й підтримку діючого Президента* (Л. Кучма). Крім загальної подяки, у промовах окремих українських президентів фіксуємо звернення до родини, близьких людей, колег тощо, завдяки яким стала перемога на виборах, напр.: *Дякую своїй родині, дружині, дітям і онукам. Ви були зі мною у найважчі дні* (В. Ющенко).

Завершальним рамковим структурним компонентом є етикетна форма прощання. В усіх без винятку проаналізованих інавгураційних промовах наявне звернення до вищої божественної сили, що вказує не лише на релігійну визначеність президентів, а й їхнє бачення України як християнської держави. Так, Л. Кучма уперше використав подібну формулу: *Хай Бог додає нам сил у цій святій справі!* В. Янукович, політичний імідж якого ґрунтувався, між іншим, на образі „православного президента” завершує свій виступ фразою: *І хай у цьому праведному устремлінні нам допоможе Господь!* Вище благословення стало невід'ємним атрибутом прикінцевої частини інавгураційної промови і в наступних виступах – у П. Порошенка апеляція до Бога нагадує елемент молитви: *Мир нам! Нехай нас благословить Господь!* Сугестивна сила молитви, описана в працях І. Черепанової [3, с. 97–105], має вплив на свідомість і підсвідомість реципієнтів і надає інавгураційній промові сакрального змісту, тому після завершення її сприймають не лише як ритуальний, а й певною мірою як священний текст. Крім інваріантних звернень до Бога в усіх промовах та використання патріотичних гасел в останні роки, завершальна частина інавгураційної промови містить узагальнювальну частину, що концептуально виражає основну ідею промови, наприклад: ***Я вірю в Україну, в її яскраву зорю щасливу долю, в добробут і процвітання свого народу. І в ім'я цього буду працювати*** (Л. Кучма). ***Все, що задумано, шановні мої друзі і співвітчизники, збудеться! Вірте в Україну, любіть Україну, служіть Україні!*** (В. Ющенко).

Структура основного тексту інавгураційної промови детермінована прагматичної настановою на викладення програмних положень нового Президента. Зважаючи на це, обов'язковими компонентами

основного тексту промови є: 1) окреслення чинної політичної ситуації і схвалення вибору народу; 2) характеристика політичних та економічних умов, за яких президент вступає на посаду; 3) програма майбутніх дій нового президента. Ці компоненти здебільшого розташовані у наведеному хронологічному порядку.

Перша частина містить актуалізацію ролі українського народу, який підтримав нового президента через вибори. Народний вибір не лише сприймається у промові схвально, а й визнається як епохальний, напр.: *У переддень цієї хронологічної віхи ми водночас переступаємо і через доленосний історичний рубікон. Саме так слід розглядати і оцінювати волевиявлення українського народу на президентських виборах* (Л. Кучма, 1999). Метою цієї частини насамперед є консолідація нації навколо новообраного президента, який бачить свою перемогу перемогою всього народу. О. Й. Шейгал зазначає, що окреслення ролі народу сприяє реалізації функції інтеграції: „церемонія введення президента на посаду є урочистою взаємною угодою – народ, нація так само повноправний учасник інаугурації, як і президент” [3, с. 248], наприклад, у промові В. Януковича: *Вибори завершилися. Увесь світ визнав їх демократичність. Український народ сказав своє слово, і міжнародна спільнота підтвердила, що Україна – вільна держава, де права і свободи громадян є найвищими цінностями, і де вибір народу не може бути поставлено під сумнів жодними проявами чиєсь недоброї волі.* Фатика жанру інаугурації не передбачає жодної конкретики на початку промови, оскільки завданням вступної частини є насамперед підтвердження вже відомої інформації: народний вибір здійснено в умовах вільного волевиявлення в незалежній країні. Друга частина містить насамперед характеристику України як вільної і незалежної держави, наприклад: *Сьогодні Україна вільна і незалежна, ми скинули з плечей тягар минулого! Більше ніхто не посміє вказувати нам, як жити і кого обирати* (В. Ющенко); *Переможна Революція гідності змінила не лише владу. Країна зробилася інакшою. Іншими стали люди. Настав час невідворотних позитивних змін* (П. Порошенко). Проте в цій частині новообрані президенти здебільшого говорять про негативний стан у політиці та економіці держави, що стався завдяки попередникам, зокрема це простежуємо у промові В. Януковича: *Країна перебуває у вкрай складній ситуації – відсутність державного бюджету на поточний рік, колосальні борги*

по зовнішніх запозиченнях, бідність, розвалена економіка, корупція – ось далеко не повний перелік бід, з яких складається українська реальність. Фіксування негативних елементів політичної ситуації в країні на фоні утвердження позитиву вільного волевиявлення та незалежності створює дисонанс та логічний парадокс, що представлено в різноманітних антитезах та актуалізації антонімічних пар: *Взаємне несприйняття внаслідок **поразки** одних і **перемоги** інших є не лише деструктивним з позицій інтересів держави, але й глибоко аморальним* (В. Янукович); *Відходить у минуле епоха – **прекрасна і жорстока**, позначена високими **злетами** людського духу та розуму і бездонними **прірвами** варварства* (Л. Кучма).

Характеристика ситуації в державі поступово переходить у формулювання програмних дій президента на новій посаді, тому третя частина є найбільшою за обсягом і є семантичним ядром інавгураційної промови. Кожний з президентів окреслює перелік своїх майбутніх дій та розставляє пріоритети, при цьому формулювання програмних тез має переважно характер семантичних блоків або окремих висловлень, наприклад: *Армія та її переозброєння зусиллями вітчизняного військово-промислового комплексу – це наш найголовніший пріоритет* (П. Порошенко); *Присягаю – кожен зможе вчити дитину мовою батьків. Кожен зможе молитися у своєму храмі. Усім буде гарантоване право на власну думку. Ми будемо чути один одного, бо у нас буде свобода слова і незалежна преса. Всі будуть рівними перед законом* (В. Ющенко); *Радикальні кроки буде зроблено у реформуванні бюджетної та податкової систем, розв'язанні земельного питання як основи аграрної реформи, розвитку та захисті підприємництва, зміцненні позицій національного капіталу, підтримці вітчизняного виробника і формуванні внутрішнього ринку* (Л. Кучма). Серед програмних положень у тексті інавгураційної промови наявний стрижневий елемент – засадничий принцип майбутньої політики новообраного президента, напр.: *Як Президент, я маю чітке уявлення про те, яка зовнішньополітична стратегія сьогодні найбільше відповідає національним інтересам України. Будучи мостом між Сходом і Заходом, інтегральною частиною Європи і колишнього СРСР водночас, Україна обере таку зовнішню політику, яка дозволить нашій державі отримати максимальний результат від розвитку рівноправних і взаємовигідних відносин з Російською Федерацією, Європейським Союзом, США та іншими державами, які впливають на розвиток ситуації у світі*

(В. Янукович). Хоч пріоритетні напрями розвитку країни в представлено в останній – третій – частині основного тексту інавгураційної промови, цей компонент є структурно-семантичним центром тексту виступу.

Завершується основна частина вербалізацією комунікативної інтенції мовця на успішне майбутнє, що зумовлене зробленим вибором народу. Президент стверджує, що вірить в обраний шлях і вдачу свої країни, напр.: *Немає сумніву в тому, що ми здолаємо всі труднощі* (П. Порошенко); *Ми починаємо нову сторінку української історії. Вона буде прекрасною!* (В. Ющенко). Саме в цій частині посилено ідею інтеграції народу, об'єднання його навколо нового лідера.

Отже, інавгураційна промова має чітко регламентовану структуру, поєднуючи рамкові компоненти та основний текст. Рамкові компоненти мають виражений ритуальний характер та виконують етикетну функцію. Насамперед вони орієнтовані на вираження семантики інтеграції президента з народом, що репрезентовано як на лексичному, так і на граматичному рівнях. Основний текст складається з трьох частин, різних за функціональними настановами та семантикою, – подяка народу та схвалення його вибору; характеристика актуальної політичної ситуації та програмні положення новообраного президента. Концептуальним центром виступу є третя частина основного тексту, що містить виголошення програмних положень та основного програмного принципу президента.

Перспективи дослідження полягають у подальшому аналізі ритуальних політичних текстів, зокрема функціональному та семантичному вивченні інавгураційних промов українських президентів – на вербальному та невербальному рівні.

Список використаної літератури

1. Пильгун Е. В. Концептуализация инаугурационного дискурса президента США [Електронний ресурс] / Е. В. Пильгун. – Режим доступу: http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/57428/1/pilgun_Aktualnie_vop-rosi.pdf
2. Семотюк О. Л. Інавгураційні промови українських та німецьких президентів : контент-аналіз комунікативних стратегій / О. Л. Семотюк // *Нова філологія* : [зб. наук. праць]. – Запоріжжя, 2011. – № 44. – С. 134–137.
3. Черепанова И. Ю. Дом колдуньи. Язык творческого Бессознательного / И. Ю. Черепанова. – М. : КСП+, 2001. – 400 с.
4. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса : [монография] / Е. И. Шейгал. – М. : Гнозис, 2004. – 326 с.

Л. И. Стрий

СТРУКТУРНО-КОМПОЗИЦИОННЫЕ ОСОБЕННОСТИ ИНАУГУРАЦИОННОЙ РЕЧИ КАК ЖАНРА ПОЛИТИЧЕСКОГО ДИСКУРСА

Статья посвящена выявлению особенностей структуры и композиции одного из жанров политического дискурса – инаугурационной речи. Материалом для анализа послужили тексты инаугурационных речей украинских президентов Л. Кучмы, В. Ющенко, В. Януковича и П. Порошенко. Проанализированы обязательные и факультативные компоненты инаугурационной речи, прослеживаются функционально-семантические особенности языковых единиц в инаугурационной речи.

Ключевые слова: политический дискурс, политическая коммуникация, ритуальный жанр, инаугурационная речь.

L. I. Striy,

Senior Lecturer of Applied Linguistics Department

Odesa I. I. Mechnikov National University,

24 / 26, Frantsuzky Blvd., Odesa, 65058, Ukraine,

tel.: (048)68-05-62

lsluda@mail.ru

STRUCTURAL-AND-COMPOSITIONAL FEATURES OF INAUGURAL SPEECH AS A GENRE IN POLITICAL DISCOURSE

The purpose of this article is to identify structural and compositional features of the Ukrainian presidents' inaugural speeches. The purpose of the study is to identify language features of the inaugural address, the object is the inaugural speech as a genre of political discourse.

The inaugural speech belongs to the ritual genres of political communication, it is performed by a newly elected president of the state during the inauguration ritual. It is not just a speech act, but also a political action. The inaugural speech as a genre of the political ritual text creates strict rules that govern its structural and compositional structure. The inaugural speech is a clearly regulated structure, combining framework components and the main text. So we analysed compulsory and optional components of the inaugural speech, traced functional-and-semantic peculiarities of the inaugural speech language units.

Key words: political discourse, political communication, ritual genre of the inaugural speech.